

BÖLÜM 9

ÇOCUK VE ERGENLERDE ALKOL MADDE KULLANIM BOZUKLUKLARI

*Abdulkaki AKYILDIZ¹
Osman BERTİZLİOĞLU²*

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli psikoaktif maddelerin tedavi amaçlı ve dini ayinlerde kullanıldığı bilinmektedir. Ancak günümüzde bu maddelerin kullanım alanlarında farklılaşmalar meydana gelerek yasadışı bir şekilde keyif ve eğlence amaçlı kullanımları yaygınlaşmaktadır. Son zamanlarda ise farklı maddelerin birleşimi ile üretilen yeni sentetik türevlerin, doğal psikoaktif maddelere göre daha güçlü ve daha tehlikeli olduğu bildirilmektedir (1).

Psikoaktif maddeleri yasadışı kullanımı, çoğunlukla yaşamın erken dönemlerinde başlamaktadır. Özellikle ergenlik dönemi, madde kullanım deneyimlerinin oluşmasında en riskli dönemdir. Ergenlik dönemi fiziksel, bilişsel, emosyonel, sosyal ve davranışsal değişikliklerin yaşandığı kritik bir gelişim aşamasıdır. Gelişimsel sürecinin devam etmesi, ergenlerin madde kullanımına başlamasına, madde kullanım bozuklukları geliştirmesine, ciddi ve uzun süreli maddeye bağlı olumsuz sonuçlar yaşamasına yatkın hale getirebilmektedir (2).

Madde kötüye kullanımı, kişilerin bir tıbbi neden bulunmadığı halde, bedensel ve zihinsel sağ-

lığına veya başkalarının refahına zararlı kimyasal maddeleri, bedensel ya da zihinsel durumlarını değiştirmek amacıyla kronik bir şekilde kullanılması olarak tanımlanmaktadır (3). Güncel tanı kılavuzlarında çocukluk ve ergenlik döneminde madde kullanım bozukluklarına yönelik tanı kriterleri bulunmamakla birlikte değerlendirmede erişkinler için kullanılan DSM-5 tanı ölçütleri kullanılmaktadır (4).

Epidemiyoloji

Çocuk ve ergenler arasında alkol ve madde kullanım sıklığı; yaş, cinsiyet, ülkeler ve kullanılan maddenin türüne göre farklılıklar göstermektedir. Türkiye’de ve farklı ülkelerde yakın tarihte yapılan farklı çalışmalarda, madde kullanımının çocuk ve ergenler arasında yaygınlaşmakta olduğu alkol ve madde kullanım yaşının giderek düştüğü belirtilmektedir (5). Yapılan epidemiyolojik çalışmalarda, 13-18 yaş arası çocuk ve ergenlerde yaşam boyu alkol ve madde kullanım prevalansının %11,4 olduğu bulunmuştur (6). İlk kez ergenlik döneminde madde deneyimleyen gençlerin birçoğunda bağımlılık oluşmamaktadır. Ancak alkol ve madde kullanımını olan ergenlerle yapılan bir

¹ Uzm. Dr., Konya Şehir Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, abdulbakiakyildiz4242@gmail.com

² Uzm. Dr., Necip Fazıl Şehir Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, dr.osmanbrtz@outlook.com

topiramatin etkisini araştıran çalışmalarda ise istenilen etkinin görülemediği ve sıklıkla yan etki ortaya çıktığı bildirilmiştir (67,68) .

Opioid kullanım bozukluğunda FDA onayı olan tek ilaç 16 yaş üzerinde buprenorfindir (61). Sürdürüm tedavisinin ne kadar devam edeceğine yönelik mevcut bilgiler yeterli değildir (60). Bununla birlikte buprenorfin tedavisi kullanan ergenlerde daha yavaş bir doz azaltma ve tedaviyi kesme süreci önerilmektedir (69). Yapılan bir çalışmada 16-20 yaşlar aralığında opioid bağımlılığı olan ergenlere Naltrekson-XR tedavisi uygulanmış ve %56'sında opioid kullanımı önemli ölçüde azalttığı bulunmuştur (70).

Sonuç

Ülkemizde ve dünyada önemli bir halk sağlığı sorunu olan alkol ve madde kullanımına yönelik risk faktörlerinin iyi bilinmesi, risk grubundaki çocuk ve ergenlere yönelik koruyucu ve önleyici müdahale programlarının hayata geçirilmesi önemlidir. Riskli davranış ve alışkanlıklar çoğunlukla ergenlik döneminde ortaya çıkmakta ve erişkinlik döneminde kalıcı hale gelerek bedensel ve ruhsal sorunlara neden olabilmektedir. Bu nedenle çocukluk ve ergenlik döneminde madde kullanımına yönelik koruyucu önlemler almak ve ergenlere sağlıklı yaşam alışkanlıkları kazandırmak büyük önem taşımaktadır. Ailelerin farkındalıklarını artırmaya yönelik okul ve toplum tabanlı bilgilendirici eğitimler, çocuk ve ergenlere yönelik okul tabanlı eğitimler, muayene edilen her çocuk ve ergende madde kullanımının sorgulanması ve gerekli durumlarda psikofarmakolojik ve psiko-sosyal müdahalelerin planlanması geleceğin erişkinlerini oluşturabilecek ergenlerde gelişebilecek riskli davranış ve alışkanlıkların önlemede etkili olabileceği düşünülmektedir. Ergenlik döneminde madde bağımlılığında ilaç kullanımına yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alanda yapılacak çalışmalar ile riskli kullanımı olan veya bağımlılık gelişmiş bireylerin tedavilerinde başarı şansı artacaktır.

KAYNAKÇA

1. Santrock, JW. *Yaşam boyu gelişim* (Çev.ed. Galip Yüksel). Ankara: Nobel Yayın. 2012.
2. Gray KM, Squeglia LM. Research Review: What have we learned about adolescent substance use?. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2018;59(6), 618-627. doi: 10.1111/jcpp.12783
3. Kring, AM, Davison GC, Neale JM, et al. *Abnormal psychology*. (10th ed.). New York: John Wiley & Sons, 2007.
4. American Psychiatric Association. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (DSM-5). American Psychiatric Pub. 2013
5. Yule AM, Prince JB. Adolescent substance use disorders in the school setting. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 2012;21(1):175-186. doi: 10.1016/j.chc.2011.09.003
6. Merikangas KR, He JP, Burstein M, et al. Lifetime prevalence of mental disorders in US adolescents: results from the National Comorbidity Survey Replication-Adolescent Supplement (NCS-A). *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 2010;49(10):980-989. doi: 10.1016/j.jaac.2010.05.017
7. Swendsen J, Burstein M, Case B, et al. Use and abuse of alcohol and illicit drugs in US adolescents: Results of the National Comorbidity Survey-Adolescent Supplement. *Archives of general psychiatry*, 2012.69(4):390-398. doi: 10.1001/archgenpsychiatry.2011.1503
8. Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi 2019. Avrupa Uyuşturucu Raporu 2019: Eğilimler ve Gelişmeler. Lüksemburg: *Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Bürosu*, 2019.
9. Bunnell RE, IT Agaku IT, Arrazola RA, et al. Intentions to smoke cigarettes among never-smoking US middle and high school electronic cigarette users: National Youth Tobacco Survey, 2011-2013. *Nicotine & Tobacco Research*, 2015;17(2):228-235. doi: 10.1093/ntr/ntu166
10. Majelantle RG, Bainame K, Masupu, K, et al. Youth Risk Behaviour Surveillance Survey Report 2010. *Botswana Ministry of Education and Skills Development*, 2011.
11. Johnston LD, Miech RA, O'Malley PM, et al. Monitoring the Future national survey results on drug use, 1975-2017: Overview, key findings on adolescent drug use. *Institute for Social Research*.2018.
12. Yüncü Z, Akyel B. Alkol ve Madde Bağımlılığı. *Türkiye Klinikleri Child Psychiatry-Special Topics*. 2018; 4(3):75-82
13. Öztekin C, Şengezer T, Özkara A. Effects of parental attitudes on the use of addictive substances in high school students. *Nigerian Journal of Clinical Practice*, 2017;20(9):1112-1121.
14. Ögel, K, Taner S, Eke CY. Onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul örneklemini. *Bağımlılık Dergisi*, 2006;7(1):18-23.
15. Ulukoca N, Gökgez Ş, Karakoç A. Kırklareli üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi*, 2013;18(4):230-234.
16. Karatay G, Baş NG. Factors affecting substance use and self-efficacy status of students in eastern Turkey. *Ciencia & saude coletiva*, 2019;24:1317-1326. doi:10.1590/1413-81232018244.30252017

17. Bilaç Ö, Kavurma C, Önder A, et al. Bir bölge ruh sağlığı hastanesi çocuk ve ergen yataklı servisinde madde kullanımını nedeniyle yatarak tedavi gören gençlerin klinik ve sosyodemografik özellikleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2019;22(4):463-471. doi: 10.5505/kpd.2019.30075
18. Karıcı CK., Gürbüz AA, Özdemir FA, et al. Madde Kullanılan Ergenlerde Psikiyatrik Eş Tanı, Bağımlılık Profili ve Tedavi İsteği: Çematem Verileri. *Bağımlılık Dergisi*, 2022;23(1):61-68.
19. Whitesell M, Bachand A, Peel, J, et al. Familial, social, and individual factors contributing to risk for adolescent substance use. *Journal of addiction*, 2013. doi: 10.1155/2013/579310
20. Sharp BM, Chen H. Neurogenetic determinants and mechanisms of addiction to nicotine and smoked tobacco. *European journal of neuroscience*, 2019;50(3):2164-2179.
21. Gelernter, J, Kranzler, HR. (2015). Genetics of addiction. *Textbook of substance abuse treatment*, 4.
22. Verhulst B, Neale MC, Kendler KS. The heritability of alcohol use disorders: a meta-analysis of twin and adoption studies. *Psychological medicine*, 2015;45(5):1061-1072. doi: 10.1017/S0033291714002165
23. Enoch MA. The role of early life stress as a predictor for alcohol and drug dependence. *Psychopharmacology*, 2011;214(1):17-31.
24. Lee SS, Humphreys KL, Flory K, et al. Prospective association of childhood attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) and substance use and abuse/dependence: a meta-analytic review. *Clinical psychology review*, 2011;31(3):328-341. doi: 10.1016/j.cpr.2011.01.006
25. Biederman, J. Pharmacotherapy for attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) decreases the risk for substance abuse: findings from a longitudinal follow-up of youths with and without ADHD. *Journal of Clinical Psychiatry*, 2003;64:3-8.
26. Burak M, Söyiler V, Pehlivan E. Adölesanlarda sigara içme ve madde kullanma prevalansı. *Bağımlılık Dergisi*, 2020;21(1):64-71.
27. Akkuş D, Karaca A, Şener DK, et al. Lise öğrencileri arasında madde kullanım sıklığı ve etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 2016;17(4):139-151.
28. Ögel, K. Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi Psikiyatri*, 2005;1(47):61-64.
29. Townsend, L, Flisher AJ, King G. A systematic review of the relationship between high school dropout and substance use. *Clinical child and family psychology review*, 2007;10(4):295-317. doi: 10.1007/s10567-007-0023-7
30. Öztaş D, Kalyon A, Ertuğrul A, et al. Evaluation of risk factors affecting substance use among tenth-grade students. *BioMed research international*, 2018. doi: 10.1155/2018/1407649
31. D'amico EJ, Rodriguez A, Tucker JS, et al. Early and late adolescent factors that predict co-use of cannabis with alcohol and tobacco in young adulthood. *Prevention Science*, 2020;21(4):530-544. doi: 10.1007/s11121-020-01086-7
32. Bircan S, Erden G. Madde bağımlılığı: Aile ile ilgili olası risk faktörleri, algılanan ebeveyn kabul-reddi ve çocuk yetiştirme stilleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2011;18(3):211-222.
33. Skeer M, McCormick MC, SLT Normand SLT, et al. A prospective study of familial conflict, psychological stress, and the development of substance use disorders in adolescence. *Drug Alcohol Depend*, 2009;104(1-2):65-72. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2009.03.017
34. Sorsdahl K, Stein DJ, Carrara H., et al. Problem solving styles among people who use alcohol and other drugs in South Africa. *Addictive behaviors*, 2014;39(1):122-126. doi: 10.1016/j.addbeh.2013.09.011
35. Cservenka A. Neurobiological phenotypes associated with a family history of alcoholism. *Drug and alcohol dependence*, 2016;158:8-21. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2015.10.021
36. Riva K, Allen-Taylor L, Schupmann WD et al. Prevalence and predictors of alcohol and drug use among secondary school students in Botswana: a cross-sectional study. *BMC public health*, 2018;18(1):1-14. doi: 10.1186/s12889-018-6263-2
37. Yalçın Ö, Çiftçi A. Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları. Aynur Pekcanlar Akay (ed). *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* (s:470-526). Türkiye Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Dernegi, Ankara 2016
38. Şirin H, Uzun ME. Madde Kullanım Bozukluğu Tanısıyla ÇEMATEM'de Tedavi Gören Ergen Hastaların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri: Bursa Örnekleme. *Türk J Child Adolesc Ment Health*, 2021;28(2):151-158. doi: 10.4274/tjcamh.galenos.2021.46330
39. Tanidir C, Ciftci, AD, Doksat NG, et al. Trends and Gender Differences in Substance Use Among Children and Adolescents Admitted to an Addiction Treatment Center in Turkey: Years 2011–2013. *Klinik Psikiyatri Makoloji Bülteni*.2015;25(2):109-117. doi: 10.5455/bcp.20150210030606
40. Mason MJ, Aplasca A, Morales-Theodore R, et al. Psychiatric comorbidity and complications. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 2016;25(3):521-532. doi: 10.1016/j.chc.2016.02.007
41. Kaminer Y, Connor DF, Curry JF. Comorbid adolescent substance use and major depressive disorders: a review. *Psychiatry*, 2007;4(12):32–41.
42. Winningham RD, Banks DE, Buetlich MR, et al. Substance use disorder and posttraumatic stress disorder symptomology on behavioral outcomes among juvenile justice youth. *The American journal on addictions*, 2019;28(1):29-35. doi: 10.1111/ajad.12831
43. Peltzer, K. Early sexual debut and associated factors among in-school adolescents in eight African countries. *Acta Paediatrica*, 2010;99(8):1242-1247. doi: 10.1111/j.1651-2227.2010.01874.x
44. Jacobus J, Squeglia LM, Infante MA, et al. Neuropsychological performance in adolescent marijuana users with co-occurring alcohol use: A three-year longitudinal study. *Neuropsychology*, 2015;29(6):829. doi: 10.1037/neu0000203
45. Nguyen-Louie TT, Castro N, Matt GE, et al. Effects of emerging alcohol and marijuana use behaviors on adolescents' neuropsychological functioning over four years. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 2015;6(5):738-748. doi: 10.15288/jsad.2015.76.738
46. Hanson KL, Cummins K, Tapert SF, et al. Changes in neuropsychological functioning over 10 years following

- adolescent substance abuse treatment. *Psychology of Addictive Behaviors*, 2011;25(1): 127. doi: 10.1037/a0022350
47. Hanson KL, Medina KL, Padula CB, et al. Impact of adolescent alcohol and drug use on neuropsychological functioning in young adulthood: 10-year outcomes. *Journal of child & adolescent substance abuse*, 2011;20(2):135-154. doi: 10.1080/1067828X.2011.555272
 48. Meier MH, Caspi A, Ambler A. Persistent cannabis users show neuropsychological decline from childhood to midlife. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 2012; 109(40):2657-2664. doi: 10.1073/pnas.1206820109
 49. Jackson NJ, Isen JD, Khoddam R, et al. Impact of adolescent marijuana use on intelligence: Results from two longitudinal twin studies. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 2016;113(5):500-508. doi: 10.1073/pnas.1516648113
 50. Yüncü Z, Aydın C, Coşkunol H, et al., Çocuk ve ergenlere yönelik bir bağımlılık merkezine iki yıl süresince başvuran olguların sosyodemografik değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 2006;7(1):31-37.
 51. Bukstein OG. Practice parameter for the assessment and treatment of children and adolescents with substance use disorders. *Journal of the American academy of child & adolescent psychiatry*, 2005;44(6):609-621. doi: 10.1097/01.chi.0000159135.33706.37
 52. Sapmaz ŞY, Sargın E, Ergin C, et al., DSM-5 düzey 2 madde kullanımı ölçeğinin türkçe formunun güvenilirliği ve geçerliği. *Bağımlılık Dergisi*, 2016;17(3):116-122.
 53. Ögel K, Aksoy A, Topuz A, et al. Ergenlerde uçucu madde kullanımı şiddetini değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2005;16(3):260-267.
 54. Bozkurt M, Umut G, Evren C, et al. Clinical characteristics and laboratory test results of patients admitted to outpatient clinic for synthetic cannabinoid usage. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 2014;27(4):328. doi: 10.5350/DAJPN2014270407
 55. Bukstein OG, Horner MS. Management of the adolescent with substance use disorders and comorbid psychopathology. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 2010;19(3):609-623. doi: 10.1016/j.chc.2010.03.011
 56. Balsa AI, Homer JF, French MT, et al. Substance use, education, employment, and criminal activity outcomes of adolescents in outpatient chemical dependency programs. *The journal of behavioral health services & research*, 2009;36(1):75-95.
 57. Tanner-Smith EE, Wilson SJ, Lipsey MW. The comparative effectiveness of outpatient treatment for adolescent substance abuse: A meta-analysis. *Journal of substance abuse treatment*, 2013;44(2):145-158. doi: 10.1016/j.jsat.2012.05.006
 58. Morral AR, McCaffrey DF, Ridgeway G. Effectiveness of Community-Based Treatment for Substance-Abusing Adolescents: 12-Month Outcomes of Youths Entering Phoenix Academy or Alternative Probation Dispositions. 2004; 18(3):257.
 59. Hogue A, Henderson CE, Ozechowski TJ, et al., Evidence base on outpatient behavioral treatments for adolescent substance use: Updates and recommendations 2007–2013. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 2014;43(5): p. 695-720. doi: 10.1080/15374416.2014.915550
 60. Hammond CJ, Sharma P. Medications for Substance Use and Relapse Prevention, in *Treating Adolescent Substance Use*, Springer. 2019:77-90. doi:10.1007/978-3-030-01893-1_7
 61. Hammond CJ, Gray KM. Pharmacotherapy for substance use disorders in youths. *Journal of child & adolescent substance abuse*, 2016;25(4): 292-316. doi: 10.1080/1067828X.2015.1037517
 62. Miranda R, Ray L, Blanchard A, et al., Effects of naltrexone on adolescent alcohol cue reactivity and sensitivity: an initial randomized trial. *Addiction biology*, 2014;19(5): 941-954. doi: 10.1111/adb.12050
 63. Bagley SM, Levy S, Schoenberger SF. Alcohol use disorders in adolescents. *Pediatric Clinics*, 2019;66(6):1063-1074. doi: 10.1016/j.pcl.2019.08.003
 64. Tomko RL, Jones JL, Gilmore AK, et al. N-acetylcysteine: a potential treatment for substance use disorders. *Current psychiatry*, 2018;17(6):30-36.
 65. Dawes MA, Johnson BA, Ait-Daoud N, et al. A prospective, open-label trial of ondansetron in adolescents with alcohol dependence. *Addictive behaviors*, 2005;30(6): 1077-1085. doi: 10.1016/j.addbeh.2004.10.011
 66. Gray KM, Carpenter MJ, Baker NL, et al. A double-blind randomized controlled trial of N-acetylcysteine in cannabis-dependent adolescents. *American Journal of Psychiatry*, 2012;169(8):805-812. doi: 10.1176/appi.ajp.2012.12010055
 67. Miranda R, Treloar H, Blanchard A, et al. Topiramate and motivational enhancement therapy for cannabis use among youth: A randomized placebo-controlled pilot study. *Addiction biology*, 2017;22(3): 779-790. doi: 10.1111/adb.12350
 68. Gray JC, Padovano HT, Wemm SE, et al. Predictors of topiramate tolerability in heavy cannabis using adolescents and young adults: a secondary analysis of a randomized, double-blind, placebo-controlled trial. *Journal of clinical psychopharmacology*, 2018; 38(2):134. doi: 10.1097/JCP.0000000000000843
 69. Borodovsky JT, Levy S, Fishman M, et al. Buprenorphine treatment for adolescents and young adults with opioid use disorders: a narrative review. *Journal of addiction medicine*, 2018. 12(3): p. 170. doi: 10.1097/ADM.0000000000000388
 70. Fishman MJ, Winstanley EL, Curran E, et al. Treatment of opioid dependence in adolescents and young adults with extended release naltrexone: Preliminary case-series and feasibility. *Addiction*, 2010;105(9):1669-1676. doi: 10.1111/j.1360-0443.2010.03015.x